

לקרבן] אין בכך בזיון, ומה שהקדישו הם פטפוטי מילים בעלמא, הלכך — לא לקי. לאפוקי, מה שאין כן, במקדיש בעל מום, כיון דאיכא כמינו שאר בהמות תמימין הראויין לקרבן, והוא הקדיש בעלת מום, ועשה דבר מגונה, הלכך — לקי.

אמר רבא: השתא דאמור טעמא, אחרי שנאמר הטעם, שבעל מום דלקי, שהוא משום דבזיא מילתא, (291) אם כן, אפילו אקדיש ליה לדמי נסכים, כלומר, המקדיש בעל מום כדי שימכר ובדמיה יקנו נסכים — נמי לקי.

כלומר, (292) אילו היה העבירה במקדיש בעל מום מחמת עצמו בהיותו בעל מום, היה אפשר לומר, שאם מקדישו מלכתחילה לצורך קניית קרבן אחר בדמים, אין בכך עבירה ואינו לוקה. אבל, עתה שהסקנו כי עיקר העבירה הוא משום שעזב מלהקדיש תם והקדיש בעל מום, אין נפקא מינה בין אם הקדישו לצורך הקרבה לבין לצורך מכירה.

ואפילו אם הקדישו לצורך קניית נסכים בדמיו, למרות שבנסכים אין בזיון כל כך, שהרי לגבי נסכים הוא בודאי כדיקלא בעלמא הואיל ואין במין בהמה דבר הראוי לנסכים, מכל מקום, עבר על הלאו, ולוקה.

לפי שאין העבירה אלא עצם עזיבת התמימים והקדשת בעל מום.

ומבאר הגמרא: (293) והא דרבא, אינו מוסכם על כל התנאים אלא תנאי היא, היא תלויה במחלוקת תנאים.

דתנו רבנן:

נאמר בתורה [שם ויקרא כב] "ושור ושה ז-ב שרוע וקלוט נדבה תעשה אותו, ולנדר לא ירצה". וכבר מבואר לעיל, שבודאי אין לפרש שהתורה מתירה בעלי מומין אלו להקריבם על גבי המזבח אם הקדישום בתורת נדבה. (294) אלא, מה תלמוד לומר "נדבה תעשה אותו"? זה קדשי בדק הבית, למכרם ודמיהם יפלו לצרכי בית המקדש. וממה שנאמר "נדבה תעשה", אין לי להרבות אלא נדבה, להתפיס לבדק הבית באופן של נדבה, כגון באומר "הרי בהמת בעל מום זו לבדק הבית", אבל נדר, אם אמר "הרי עלי בהמה בעלת מום לבדק הבית", מניין שמצווה להפריש בעל מום? תלמוד לומר "ולנדר". ודרשינן, כאילו היה נאמר "נדבה תעשה אותו, ולנדר". כלומר, בין אם אתה מקדישו בלשון נדבה ובין בלשון נדר, הקדישהו לבדק הבית!

וממשיכה הברייתא: יכול אפילו קדשי

ולפי דברי הגרי"ז יבואר היטב לשון ריש לקיש "שמא לא שנינו אלא בתמורה". כלומר הברייתא שחייבתה על ההקדשה. ולולי דברי הגרי"ז היה לו לומר "שמא לא איירי הקרא של שרוע וקלוט אלא בתמורה". אבל ברש"י מפורש שלא כדברי הגרי"ז, עיין רש"י ד"ה שמא בסופו "אבל הקדיש בעל מום מעיקרא".

291. גירסת השיטה מקובצת.

292. על פי הרב המעיילי בשיטה מקובצת. וכן כתב הגר"א.

293. גירסת השיטה מקובצת.

294. מה בין נדר לנדבה? נדר: האומר "הרי

(295) מזבח?

במקדושו בדמי נסכים — לא לקוי, ושלא כדברי רבא.

ומסקינן: שמע מינה שדברי רבא אינם מוסכמים על דעת כל התנאים.

ודנה הגמרא: אחרי שכל הפסוק נדרש, ואלא, מה שכתבה התורה "נדבה תעשה אותו", "אותו" למה לי, מה הוא בא למעט?

לדרשה אחרת, כמו דתניא, שנינו בברייתא: אמרה התורה "נדבה תעשה אותו", ודרשינן, "אותו" השרוע וקלוט וכל בעלי מומין, אתה (297) מקדיש לבדק הבית, ואי אתה מתפוס תמימים לבדק הבית. מכאן אמרו חכמים: המקדיש תמימין לבדק הבית עובר ב"עשה", היינו "לאו הבא מכלל עשה". ומנין שעובר אף ב"לא תעשה"? תלמוד לומר בתחילת הפרשה "וידבר ה' אל משה לאמר", לימד על הפרשה כולה שיהא בלא תעשה. דברי רבי יהודה (298).

מבאר את הדרשה.

אמר ליה רבי לבר קפרא: מאי משמע, מה היא משמעות הדרשה, ומנין למדים מפסוק זה ל"לא תעשה"?

אמר ליה בר קפרא לרבי: דכתיב "לאמר",

תלמוד לומר "ולנדר לא ירצה", ודרשינן, זה קדשי מזבח, שבהם שייך "הרצאה". וממה שנאמר "ולנדר לא ירצה", אין לי אלא נדר, שהנדר "הרי עלי עולה", לא יביא בעל מום. נדבה מנין, מנין שאסור לומר על בעלת מום "הרי זו למזבח" כדי שתימכר ויביאו בדמיה אחרת?

תלמוד לומר "נדבה". ודרשינן כאילו היה כתוב "נדבה, ולנדר לא ירצה". כלומר, אסור להקדיש בעלת מום "להרצאה", דהיינו למזבח בין בלשון נדר ובין בלשון נדבה.

וממשיכה הברייתא: רבי אומר: אמרה התורה "לא ירצה", בהרצאת גופו, דהיינו לקרבן למזבח, הכתוב מדבר.

ולכאורה דברי רבי הם כדברי התנא קמא. על כן מבררת הגמרא, דברי רבי היינו דברי תנא קמא? מאי לאו, בהא קמיפלגי, האם לא נחלקו במחלוקת זו? דתנא קמא סבר אסור להקדיש בעל מום לשום צורך מזבח, ואפילו אקדישה לדמי נסכים, נמי לקוי, כדברי רבא.

ואילו רבי סבר: בהרצאת גופו, כשמקדישו לצורך הקרבת הוא גופו הוא (296) דלקוי, אבל

297. מקצת שינויי גירסא הם על פי גירסת הגמרא [פסחים מב ב] וראה בשיטה מקובצת כאן.

298. הקשו התוס' במסכת פסחים [שם]: אם כן, בכל פרשה שבתורה שנאמר "וידבר ה' אל משה לאמר", וכי כל האמור בפרשה היא יהיה ב"לא תעשה"?

עלי", לפיכך אם אבד חייב באחריותו. נדבה: האומר "הרי זו", לפיכך אם אבד אינו חייב באחריותו.

295. עיין בהגהות הגר"א, שמעולם לא עלתה על דעת הברייתא שיקדישו לקדשי מזבח, אלא, כמו שיבאר, שיקדישו לדמי נסכים בלבד.

296. גירסת השיטה מקובצת.

אמר רבא (301): עובר ולוקה על שני לאוים, האחד, משום כל תקטירו כולו, והשני, משום כל תקטירו מקצתו.

אביי אמר (302): אין לוקין שתי מלקיות, מפני הכלל ש"אין לוקין על לאו שבכללות" אלא מלקות אחת. וכיון שהקטרת כולו והקטרת מקצתו נלמד מלאו אחד, ממה שנאמר "ואשה לא תתנו מהם" כמו שמפורש לעיל, הלכך אין לוקין שתיים.

ובשלמא שאר הלאוין: הקדשה שחיטה וזריקה, נאמר לאו מיוחד לכל אחד ואחד מהם, כמו שמפורט לעיל [ו ב], אבל בהקטרה נאמר לאו אחד בלבד ה"כולל" כולו ומקצתו, והואיל שהוא "לאו שבכללות" — אין לוקין אלא אחת.

מיתבי, הגמרא מביאה ברייתא להקשות

ודרשינן, לא אמור בדברים, כלומר, (299) אמר הקדוש ברוך הוא: ב"דברים", דהיינו בדברי הפרשה, אמור [מ"ם שרוקה] "לאו" שאינו נאמר במפורש. [והיות ומצאנו "עשה" במקדיש תמימין לבדק הבית, מובן מאילו שה"לאו" הוא בענין זה].

בי רב, בבית מדרשו של רב אמרי: "לאמר" נדרש ל"לאו" אמור [מ"ם חלומה]. כלומר, אמר הקדוש ברוך הוא למשה: אמור לישראל, שהעובר על כל מה שנאמר בפרשה זו, עובר ב"לאו".

הגמרא מביאה מחלוקת אביי ורבא בענין מה ששינונו לעיל בברייתא שיש לאו נפרד על הקטרת כולו, ולא נפרד על מקצתו (300).

איתמר, אמרו בבית המדרש: **המעלה אברי**, נתחים נתחים עד שגמר את כולם כמשפט קרבן עולה, של בעלי זומין לגבי מזבח —

ששיעורו כזית ויאכל כולו בהתראה אחת יתחייב על כזית מהם וגם משום שגמר לאכול את כל החלב?!

ומתוך הראב"ד [בפירושו על הספרי] שמפני שפרט הכתוב בכולן ובמקצתן, ונלמדו משני כתובים — הרי הם שני לאוים. ומכל מקום, אף לפי ביאור זה, נחלקו אמוראי סוגיתנו אם חייב שתי מלקיות, מפני שהוא לאו שבכללות, וכמו שיבואר. ועיין שפת אמת לעיל [ו ב] בדברי הברייתא.

301. יש המחליפים הגירסא מאביי לרבא, עיין כסף משנה [בתחילת הלכות איסורי מזבח], ועיין ברמב"ן בהשמטות להשגותיו על ספר המצות המודה לגירסא זו.

302. גירסת הגר"א.

ותירצו: הדברים אמורים לדברי רבי יהודה רק בפרשיות שבהם יש "לאו הבא מכלל עשה". וכן כתבו הראב"ד והר"ש משאנ"ן בפירוש תורת הכהנים.

ועיין ביפה עינים המאריך בדברי בקיאות בהרבה פרשיות בתורה.

והר"י מוינא [מובא בכנסת הראשוני] מתרין: דוקא במקום שכתוב שלא לצורך, כגון בפרשה זו, שכבר נאמר "דבר" "ואמרת". וכן כתב הקרבן אהרן. ועיין בשיטה מקובצת בהשמטות.

299. על פי גירסת הב"ח, ועיין בליקוטי הלכות. ועיין רש"י ורבינו חננאל בפסחים שם.

300. והאמת, שהדבר קשה מצד עצמו. וכי בשאר לאווי התורה יתחייב העושה כולו, גם משום כולו וגם משום מקצתו?! וכי האוכל חלב

ממנה על אביי:

דתניא, המקדיש בעלי מומין לגבי מזבח עובר משום חמשה שמות. והברייתא מונה לאו נפרד להקטרת כולו ולא נפרד להקטרת מקצתו. תיובתא דאביי:

ומתרינן: אמר אביי: אין פירושה של הברייתא שאדם אחד עשה את כל העבירות הללו, והוא ענוש חמש מלקיות, אלא בגברי קתני, מדובר בשני אנשים שהקטירו, אחד מהם עובר על הקטרת כולו כשהקטיר כולו, והשני עובר על הקטרת מקצתו כשהקטיר מקצתו (303). ואכן, אם אחד הקטיר כולו אינו חייב שתי מלקיות, אלא אחת משום הקטרת כולו.

ומקשינן על תירוצו של אביי: אי, אם הברייתא מדברת בגברי, בשני אנשים, למה שנינו "עובר" — הלא "עוברין" מיבעי ליה? אלא, פשיטא, שהברייתא מדברת בחד גברא, ותיובתא דאביי:

ומתרינן: אמר לך (304) אביי: אפיק חדא מינייהו (305) הוצא מן הברייתא! אחת מן

ההקטרות ממנין חמשה הלאוין, או כולו או מקצתו, וכדי להשלים את מנין חמשה — עייל הכנס! קבלת הדם, והוא הלאו החמישי, הנדרש לעיל מהפסוק "ומיד בן נכר לא תקריבו".

ותמהינן: קבלת הדם? לרבי יוסי ברבי יהודה אית ליה. ואילו לתנא קמא לית ליה, והרי התנא קמא מנה חמשה בלי הלאו של קבלת הדם, ואינו סובר כלל שיש לאו בקבלת הדם.

ומסקינן: קשיא, אכן קשה מהברייתא על דברי אביי!

לישנא אחרינא:

איך אפשר לתרץ שקבלת הדם הוא הלאו החמישי, והא מדפיפא רבי יוסי ברבי יהודה היא, והוא המחייב על קבלת הדם — רישא רבנן, שאינם סוברים לחייב משום קבלת הדם? ומוכרח שעוברים על חמשה לאווים בלי קבלת הדם, הרי שעוברים על כולו וגם על מקצתו? ומסקינן: תיובתא דאביי, תיובתא. (306)

306. ביאור מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן

הרמב"ם פסק [פרק א מהלכות איסורי מזבח הלכה ד] שלוקין רק ארבע מלקיות, ולא חמש, מפני שאין לוקין על לאו שבכללות. ומאריך לבאר שיטתו בספר המצות [לא תעשה צ"ד]. והקשו המפרשים, הלא כלל ידוע שהלכה כרבא לגבי אביי, ולמה פסק כרבא?

על קושיא זו מתרצים המפרשים, עיין שם בכסף משנה, שהרמב"ם גרס אביי אמר עובר ומשום כולו ומשום מקצתו, ורבא סובר אין

303. הקשה הגרי"ז: איך יתכן במציאות דבר כזה, הרי כשאחד הקטיר מקצתו לא הקטיר השני כולו, שהרי כבר הוקטר מקצתו בידי הראשון. ובודאי לא מדובר בשני קרבנות, שהרי הברייתא באה לחדש שעל קרבן אחד חייבין חמש לאוין, ואם בשני קרבנות — יוצא שבסך הכל עוברים שמונה לאוין? ועיין בשיעורי הגרמ"ד המתרץ בכמה אופנים.

304. גירסת השיטה מקובצת.

305. גירסת רש"י.

מתניתין:

המשנה מבארת שאין אדם מתפיס בתמורה אלא בקרבן שלו, ולא של אחרים⁽³⁰⁷⁾.

הכהנים ממירין בקרבנות שלהן, שהפרישו לעצמן, **וישראל ממירין בשלהן**. ואין חילוק בין כהנים לישראל, וכל אחד ואחד ממיר בקרבן שלו.

אבל, אין הכהנים ממירין לא בחטאת ולא באשם, שנתן לו ישראל להקריב⁽³⁰⁸⁾, שהרי אין לו בקרבן שום חלק ואינו שלו, אלא שהוא מקבל את הבשר אחרי הקטרת האימורין. הלכך, אם המיר בהמתו בחטאת או באשם אין תמורתו תמורה.

ולא בכבור, שקיבל מישראל. ואף על פי

לוקין על לאו שבכללות.

ומכל מקום מקשה הרמב"ן [בהשגותיו על הרמב"ם בספר המצות שורש תשיעין] שאם כן, הופרכו דברי מאן דאמר "אין לוקין על לאו שבכללות" מברייתא זו, והגמרא נשאת בתיובתא, ולמה פסק הרמב"ם בהרבה מקומות ש"אין לוקין על לאו שבכללות"?

ובתשובה של רבינו אברהם בנו של הרמב"ם מתרץ, שהרמב"ם לא גריס הלישנא אחריןא "תיובתא", אלא הלשון הראשון "קשיא". וידוע שבמקום שאמרה הגמרא "קשיא", פירושו, שאין תירוץ מרווח אך מכל מקום לא נדחו דבריו, ואילו בכל מקום שהגמרא מסיקה "תיובתא", פירושו, שאין שום אפשרות לתרץ. ומאחר שהסיקה הגמרא קשיא, חזר לו הרמב"ם לכלל הידוע ומוסכם בכל הש"ס ש"אין לוקין על לאו שבכללות". ועיין ביד מלאכי בערך "לאו שבכללות".

הרמב"ן שם [בוויכוחו עם הרמב"ם בכל השורש בהגדרת "לאו שבכללות"] מפרש, שאף על פי שאמרה הגמרא כאן שהוא "לאו שבכללות", מכל מקום, אינו דומה ל"לאו שבכללות" של כל לאווי התורה, מפני שלדעתו, נלמדים הקטרת כולו והקטרת מקצתו משני מקראות, משני חלקי הפסוק. והיינו: ממה שכתוב "לא תקריבו אלה לה", נלמד הקטרת כולו, וממה שנאמר [בהמשך הפסוק] "ואשה לא תתנו מהם", נלמד הקטרת מקצתו. הלכך הם שני

לאוים נפרדים לגמרי ולוקים על שניהם.

ובספר זהר הרקיע להרשב"ץ [מובא בספר מגלת אסתר] טוען על הרמב"ן, שבכל זאת לא תיקן כלום. מפני שגם אם נניח שדרשינן הקטרת כולו מתחילת הפסוק, הרי מתחילת פסוק זה דרשו חכמים לעיל לאיסור ההקדשה, ואם כן, הרי הקדשה והקטרת כולו "לאו שבכללות", שהרי שניהם נדרשים ממקרא אחד.

307. וכבר למדנו לעיל [ב ב] ש"מתכפר עושה תמורה". כגון: אם הפריש קרבן שיתכפר בו חברו, ואמר המתכפר "זו תחת זו", תמורתו תמורה. דכיון שהופרש לצרכו נקרא "קרבנו" ואזלינן בתר מתכפר.

308. כן כתב רש"י. ומבאר הגרי"ז, שאין רצונו לומר שנתן החטאת ואשם לכהן מסויים, שהרי אינו יכול ליתנו למי שירצה, והוא שייך לכל אנשי משמר, אלא כוונתו לומר, שנתן לאנשי משמר. כי היה קשה לרש"י: מי הוא הכהן שעליו דיברה המשנה שאינו עושה תמורה, מה השיכות שלו כלל לקרבן? על כן, מבאר רש"י, שהוא אחד מאנשי המשמר המקריב את הקרבן. ומוכיח מהגמרא בבא קמא [קי א] שאנשי המשמר זוכין בקרבן אחרי שניתן להם. ואילו היה זוכה בחיים היה יכול להמיר. על כן, אמרה המשנה שאינו זוכה אלא משעת הקטרה ואילך. ועדיין קשה, מכל מקום, איך היה יכול

שיש צד לומר שבכור שונה משאר קרבנות, וכמו שיבואר.

ומה שאמרה המשנה שהכהן אינו ממיר ב"בכור", היא משנת רבי עקיבא. ורבי יוחנן בן נורי חולק⁽³⁰⁹⁾ וסובר שהכהן ממיר בבכור.

אמר רבי יוחנן בן נורי: מפני מה אין הכהנים ממירין בבכור? והרי הוא כולו של הכהנים. והישראל נותנו לכהנים כשהוא בחיים,⁽³¹⁰⁾ וגם אין הבעלים מתכפרין בו?

אמר לו רבי עקיבא: בכור נלמד מחטאת ואשם, כי חטאת ואשם — מתנה לכהן, והם

אחד מעשרים וארבע מתנות כהונה, וכן בכור — מתנה לכהן, ויש להשוותם: מה חטאת ואשם אין ממירין בהן,⁽³¹¹⁾ אף בכור אין ממירין בו.

אמר לו⁽³¹²⁾ רבי יוחנן בן נורי לרבי עקיבא: מזה לי, כלומר, מה אתה מביא לי השוואה מחטאת ואשם! אם אינו ממיר בחטאת ואשם, דבר המסתבר הוא, מפני שאין הכהנים זכין בהן בחייהן. תאמר בבכור, שהכהנים זכין בו בחייו,⁽³¹³⁾ והוא לגמרי שלו?! ולמה אינם ממירין בו?

אמר לו רבי עקיבא לרבי יוחנן בן נורי:⁽³¹⁴⁾ והלא כבר נאמר [ויקרא כז] "והיה הוא

311. גירסת השיטה מקובצת.

312. גירסת המשנה.

313. בסוגית הגמרא נחלקו אם הכהן זכה בבכור תם בעודו בחיים, ואם יכול למכרו ולקדש בו את האשה. יש מי שסובר, שהכהן אכן זוכה בו. ולדבריו מתפרשת המשנה שפיר. ויש מי שסובר, שבזמן שבית המקדש קיים אינו זוכה בו אלא להקרבה, ואינו יכול למוכרו ולקדש בו את האשה, אלא בזמן הזה בלבד. והיות והמשנה בודאי מדברת בזמן שבית המקדש קיים, שהרי אז יש חטאת ואשם הניתנים לכהנים להקרבה, על כן, מעמידה הגמרא את המשנה בבכור בחוץ לארץ שאינו עומד להקרבה, והכהן זוכה בו בחיים, כמו שיבואר.

314. התפארת ישראל מבאר את הוויכוח של רבי יוחנן בן נורי עם רבי עקיבא:

בתחילה אמר רבי עקיבא שבכור נלמד מחטאת ואשם בלימוד של "מה מציונו" [בנין אב], וסבר, כיון שעל כל פנים בחי הקרבן שווין חטאת ואשם לבכור, ואין לכהן עתה זכייה

להמיר אילו היה זוכה מחיים, הלא הקרבן שייך לכל אנשי המשמר, והלא אין הציבור והשותפין עושין תמורה? ומתרץ: כגון שהיה חטאת או אשם של כהן, והדין הוא כמבואר ברמב"ם [פרק ד מהלכות כלי המקדש הלכה ז] שיכול להקריבו בעצמו כל אימת שירצה אפילו שלא בעת משמרתו, והוא הכהן מסרו לכהן אחר להקריבו, ואז שייך רק לו ולא לאנשי המשמר ושאר אנשי המשמר מסולקים ממנו. ובכל זאת אינו שלו מחיים אלא לאחר הקטרת האימורים, משום שגם לכהן הראשון בעל הקרבן אין בו זכייה אלא משעת הקטרת האימורים. כיון שדין "כהן מקריב מתי שירצה" הוא הלכה בהלכות כהונה ולא משום שהוא הבעלים. ועיין שם הוכחתו. ועוד מעמיד את הדין במפרכסת, עיין שם.

ועיין בתפארת ישראל.

309. כמבואר בגמרא.

310. ואפילו שאינו משמר שלו, והרי הוא שלו במתנה גמורה. תפארת ישראל.

אף על פי שניתן מתנה לכהן. אבל אם המיר בו ישראל בעל הבכור, תמורתו תמורה, שהרי ברשותו חלה קדושה על הבכור⁽³¹⁶⁾.

סוגיית "בכור מוכרין אותו"

הגמרא דנה באריכות בהלכות בכור [ולא בעניני תמורה]. והסוגיה שייכת למשנתנו, כמו שיבואר.

שנולד לו, לא בבכור שקיבל מישראל, הרי זו תמורה.

ועל פי המבואר בשיטה מקובצת, כתבו כן רש"י והרמב"ם, מפני שהיה קשה להם מהמשנה לקמן [כא] "תמורת הבכור והמעשר", הרי שיש תמורה לבכור? על כן, מוכרח לומר שהבכור הוקדש בבית בעלים שהוא הכהן שנולד לו בעדרו, לדברי הרמב"ם, או לרש"י שהקדישו הישראל, והוא הבעלים.

והשיטה מקובצת מביא פירוש זה של רש"י, ומוסיף בו תנאי, שהקדישו הבעלים לפני הנתינה לכהן. ומסביר "מפני שיכול ליתנו לכל כהן שירצה".

והגרי"ח בהלכות ערכין וחרמים, דן בהבדל שבין בכור לביכורים, שביכורים אינו יכול להקדישן לבדק הבית כיון שאינם ממונו, ואילו בכור יכול להקדישו ויש לו עליו דין בעלים. כי בכור יש בו דין נתינה לכהן, ולכן, כל זמן שלא נתן הישראל לכהן, הרי הוא ברשות בעלים. ולא מיבעיא למאן דאמר "טובת הנאה ממון", יש לבעלים בו דין ממון, אלא אפילו למאן דאמר "טובת הנאה אינו ממון", כל זמן שלא נתנו לכהן, לא יצא הבכור מרשות בעליו הישראל.

וכמו שמבואר בתמורה, שבכור בבית בעלים עושה תמורה. והרי בתמורה קיימא לן "דמתכפר עושה תמורה", ובבכור הרי הכפרה היא של הכהן! ובהכרח, שכל זמן שהוא בבית ישראל, נקרא הישראל הבעלים, משום דרחמנא תלייה

ותמורתו יהיה קודש", הקישה התורה תמורה להקדש עצמו.

היכן קדושה חלה עליו, על ההקדש, בבית הבעלים, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. וממנו נלמד כי אף תמורה, לא תחול אלא בבית הבעלים⁽³¹⁵⁾ ולא בבית כהן.

הלכך, אם המיר בו הכהן, לא נתפסת התמורה, כיון שהבכור אינו בבית הבעלים,

בשניהן, לפיכך סבר, שאפילו אם יש מקום לחלק ביניהם אינם אלא פירכות "כל דהו", ואין טעם לחלק ביניהם.

וענה לו רבי יוחנן בן נורי שגם בעודם בחיים יש חילוק גדול בין חטאת ואשם לבכור, [ומדוייק לשון המשנה "שאינ זכין בהן בחייהן, תאמר בבכור שזכין בו בחייו"], הלכך אינו פירכא "כל דהו" אלא חילוק יסודי בעצם הבעלות על הקרבן ובבכור שפיר נקרא הכהן "בעלים".

עד שענה לו רבי עקיבא שנלמד מ"היקש" ולא מטעם השוואת בכור לחטאת ואשם, אלא שהתורה הקישה במפורש התמורה להקרבן לענין מקום תפיסת קדושתן שהוא בבית הבעלים דוקא. ואף שיש סיבה טובה לומר שהכהנים ממירין על הבכור, מכל מקום, נלמד מהיקש.

315. כתב השיטה מקובצת: ומתכפר קרי שפיר בעלים כיון שלשמו הקדישו.

ומבאר שם בהערות, שהיה קשה לו לבעל השיטה: אם כן, איך אמרו [לעיל ב ב ולקמן י א] "מתכפר עושה תמורה" הלא אינו בבית בעלים" כשם שהכהן אינו עושה תמורה בבכור? ומתרץ, כיון ש"לשמו הקדישו" הרי המתכפר שלשמו הוקדש ה"בעלים" לענין תמורה.

316. כן כתב רש"י. והרמב"ם [פרק א מהלכות תמורה הלכה ט] כתב: וכן כהן שהמיר בבכור

ישראל⁽³¹⁷⁾ שנולד לו בכור בהמה טהורה בעדרו, נותנו לכהן במתנה גמורה, והכהן מקריבו בבית המקדש, ובשרו נאכל לכהנים.

בכור שהוא בעל מום, בין שנולד במומו בין שנפל בו מום לאחר שנולד תמים, הרי הוא לכהן. אם רצה אוכלו בכל מקום, או מוכרו, או מאכילו למי שירצה אפילו לגוי מפני שהוא חולין, והרי הוא נכסי כהן.

מצוה זו של הפרשת בכור נוהגת בין בזמן שבית המקדש קיים, ובין בזמן שאין בית המקדש קיים. ובזמן שאין בית המקדש מניחו עד שיפול בו מום.

אבל, אף בכור בעל מום אסור בגיזה ועבודה, וכשהכהן מוכר את בשרו אינו נמכר באיטליז ולא נשקל בליטרא [כמבואר לעיל ה ב].

הגמרא דנה אם הבכור הוא "ממונו" של כהן.

גמרא:

תנן התב, שנינו במשנה במסכת מעשר שני [פרק א]: **בכור** — הכהנים מוכרין אותו, כשהוא **תב**, והוא חי. וכשהוא **בעל מום**, מוכרין אותו הכהנים בין חי ובין שחוט. ומקדשין בו את האשה. מפני שהוא ממונו.

ובפשטות משמע, שדין זה אמור בין בזמן שבית המקדש קיים ובין בזמן הזה.

הלכך, בזמן בית המקדש, מוכרו הכהן שקיבלו — לכהן אחר, ואותו הכהן יקריבנו. במה דברים אמורים? כשהוא חי, אבל כשהוא שחוט — אין הכהן מוכר אותו, כיון

חזר ונטלם, ועתה הוא מצווה ליתנם לכהנים. אך אם נאמר שהם שייכים כבר לכהנים, הרי הוא גולץ בעלמא, ואין נוהגת בגולץ מצות "ביעור". אלא בהכרח, יש מצוה ליתנם לכהנים גם אחר שהניחם לפני המזבח, וכיון שנטל את הביכורים לעצמו, מצוה עליו ליתנו לכהנים בערב הפסח. ועוד כתב שם שדבר זה הוא רק לפי שיטת הרמב"ם [פרק א מהלכות בכורים הלכה טו] הסובר שבכור ניתן לכל כהן שירצה, ולא דוקא לאנשי המשמר. ולא כדעת הירושלמי [חלה פרק ד] שהבכורות ניתנים לאנשי משמר. ועיין רש"י זבחים [קב ב] שנותן לכל כהן שירצה. והרמב"ם בפירוש המשה מסכת חלה [פרק ד משנה י] כתב שניתנים לאנשי משמר.

317. מתוך לשון הרמב"ם [פרק א מהלכות בכורות].

בנתינה, על כן נקרא בעליו עד שעת נתינה, והוא עושה תמורה. וכן לגבי ההקדישו לבדק הבית בהקדש עליו, יש לו דין בעלים ויכול להקדישו בהקדש עליו לבדק הבית.

אבל בביכורים אין דין נתינה לכהן, כיון שהם מהדברים הניתנים לאנשי משמר, ואין לבעל הביכורים טובת הנאה בהם, לפי שמצות ביכורים היא להניחם לפני המזבח, ומכאן ואילך כו בהם אנשי משמר, ואין בהם מצות נתינה. ולכן, אינו יכול להקדישם כי "אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו".

[אך החזון איש בגליונותיו על הגר"ח מוכיח שגם בביכורים יש מצות נתינה, שהרי מצינו מצות "ביעור ביכורים" בערב הפסח של הביכורים שנשארו אצלו, שמצוה ליתנם לכהן בערב הפסח. והרי בערב הפסח אינה נוהגת מצות ביכורים כלל, ובהכרח, שכבר הביא את הביכורים בזמנם, והניחם לפני המזבח, ושוב

והוינן בה: **אמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה: לא שנו** שהבכור כשהוא תמים חי הרי הוא ממונו של כהן, ורשאי למוכרו ולקדש בו את האשה, **אלא בזמן הזה** שאינו ראוי להקרבה. **הואיל ואית ליה לכהן זבייה בגווייהו**, והוא זכה בהם.

אבל בזמן שבית המקדש קיים, כיון דתם להקרבה הוא דקאי, הוא עומד להקרבה, **אין מוכרין אותו תמים חי**, ואין לכהנים בו זכות בחייו, אלא אחרי הקטרת אימוריו זוכה הכהן בכשרו.⁽³¹⁹⁾

שהוא בזיון קדשים, שאינו דרך ארץ לסחור בקרבנות.⁽³¹⁸⁾

ובזמן הזה, מוכרו הכהן לכהן אחר [או לישראל, ולקמן בדרך הבא דנה הגמרא בכך]. והקונה יניחו עד שיפול בו מום. אבל הבעלים אינו מוכרו שהרי הוא גוזל את הכהן. במה דברים אמורים? כשהוא חי, אבל בזמן הזה אין מציאות של "תמים שחוט", מאחר שאסור לשחטו, ואם שחטו דינו להיקבר ואסור בהנאה.

שאיין בית ואי אפשר להקריבו נשתנה דינו גם מחיים, הלא בעצם קדושת הבכור אין שום שינוי בין זמן הבית לזמן הזה? ועוד, הלא הלכה בידוע הוא ש"מקריבין אף על פי שאין בית", אלא שאין אנו יודעים את המקום, וכי בשביל שאין אפשרות להקריב ישתנה דינו? ועוד, הלא "מהרה יבנה בית המקדש" ויהיה ראוי להקרבה?

ומבאר על פי מה שכתבו התוס' [בבא קמא שם] והרמב"ם [פרק ט מהלכות מעשי הקרבנות הלכה יא] לחלק בקדשים קלים בין חלקו של כהן לחלקו של הבעלים. שעל החלק של הכהן [החזה והשוק] נאמר "משולחן גבוה קזכיי", כלומר, שאינו שייך להם, אלא הם סמוכים על שולחן המקום. אבל החלק של הבעלים, שהוא בשר קדשים קלים, הוא שלהם כמו שהיה קודם שחיטה [ועיין במשנה למלך ואור שמח ובשו"ת שואל ומשיב מהדורה חמישאה סימן נה]. ולכן אמרה המשנה במסכת קידושין [נב ב] שהכהן המקדש את האשה בחלקו, אינה מקודשת, כי אינו שלו ולא נתן לה כלום משלו, לפי שניתן לו לאכילה בלבד. ושם דרשוהו מדרשת הכתובים.

ולכן, בכור בזמן בית המקדש, שפיר קאמר

318. כן כתב רש"י. ועיין בחידושי הגרי"ז המעיר שרש"י לשיטתו בבבא קמא [שם] היה יכול לפרש כפשוטו, שאינו רשאי למכור כשם שאינו יכול לקדש בו את האשה, כמבואר שם, שהבכור הוא ממתנות כהונה שזוכה בו משולחן גבוה. כלומר, אינו שלו, אלא אוכלו כשהוא סמוך על שולחן גבוה. ובספרו על הרמב"ם כתב שרש"י טובר דשאני בכור, דנתרבה מ"היה לך" שניתן לכל צרכיו [עמוד 106 ד"ה והנה]

319. כן כתב רש"י. והגרי"ז בחידושו ובספרו על הרמב"ם הלכות בכורות הקשה: הלא הכהן זכה בו בחיים, והוא שלו ויש לו בו זכות שאם יפול בו מום הרי הוא שלו, והלא הבעלים נתנו לו במתנה גמורה, והם מקיימים מצות נתינה, אלא שכל זמן שעומד להקרבה אינו נחשב ל"ממון בעלים", אבל ודאי שזוכה בו, ואיך פירש רש"י שזוכה בו רק מהקטרת אימורין ואילך? בשלמא שאר קדשים זוכין בהם הכהנים רק משעת הקטרה, מפני שמחיים לא היו שלהם, אבל בכור שזכה בו בחיים, למה זוכה בו רק משעת הקטרה?

ועיקר דברי רב נחמן צריכים ביאור: מה שונה זמן הזה מזמן שהבית קיים, וכי משום

ומביאה הגמרא משניות וברייתות להקשות על מה שאמר רב נחמן בשם רבה בר אבוה. הקושיה הראשונה היא מדיוק משנה זו גופה:

איתיביה רבא לרב נחמן: אמרה המשנה: **מוכרין אותו תמים חי.**

אלא המשנה מדברת בזמן הזה, ולכן לא שנתה כלום לגבי שחוט. מאחר שאין מציאות כזו של תם שחוט בזמן הזה. והמשנה לא כתבה "תמים חי" בשביל שנדייק ממנה. אלא **הא גופא אתא לאשמרעיןן**, דבר זה כשלעצמו חידוש הוא, **דבכור מוכרין אותו תמים חי**, שלא תאמר שאין לכהנים זכות בכור עד שיפול בו מום⁽³²¹⁾.

ונדייק: כשהוא חי — **אין**, אכן מוכרין אותו, ואילו כשהוא שחוט — **לא**, אין מוכרין אותו. **אימת**, על איזה זמן דיברה המשנה? **אילימא**, אם תאמר בזמן הזה: **מי איכא תם שחוט?** הלא אסור לשוחטו, שהרי הוא קדוש בקדושת קרבן, ואסור לשחוט קדשים מחוץ לבית המקדש, ואם שחטו הריהו אסור בהנאה?

איתיביה, ממה ששינונו בברייתא: (322) א-11 **בכור נאמר** [במדבר י ב] "**לא תפדה**", אין לו פדיון שיכנס הפדיון [הבהמה או המעות] בקדושה והוא ייצא לחולין, **אבל נמכר**⁽³²³⁾ הוא, הכהן מוכרו, והקונה יאכלנו בקדושה. ולקמן יבואר אם מדובר בכור תם, ואז פירושו יאכלנו כהן בקדושת קרבן, או בבעל מום וקדושתו היא שלא ישחטנו באיטליו ולא ישקלנו בליטרא.

אלא פשיטא, שהמשנה מדברת בזמן שבית המקדש קיים. ועל כך קתני⁽³²⁰⁾ **מוכרין אותו תמים חי**, ואיך אמרת שאין מוכרין אותו תמים חי?

הגמרא מבררת: **במאי עסקינן**, באיזה בכור לומדת הברייתא מדרשת הכתובים שאינו נפדה? **אילימא בכור בזמן הזה**, ועליו אמרה התורה שאין לו פדיון, **אימא סיפא**, אמור סוף המקרא. שכתוב שם "אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא תפדה, קודש הם. את דמם תזרוק על המזבח, ואת

ומתצינן: **לא! לעולם**, נעמיד המשנה בזמן הזה, כי **מי קתני**, וכי אמרה המשנה, **מוכרין אותו תמים חי** — **אין**, שחוט — **לא**, כדי שנדייק ממנה שמדובר בזמן הבית?

320. גירסת השיטה מקובצת.

321. ומבאר הצאן קדשים, שלא תאמר שדינו כמעשר שאינו נמכר, כמבואר לעיל [ה ב]. וכן כתבו התוס' בבא קמא [שם ד"ה תם חי].

322. וכבר מבואר לעיל [ה ב] ושם מבואר גם ההבדל בין בכור למעשר בהמה.

323. גירסת רש"י.

רש"י שזוכה בו משעת הקטרת אימורין, וזה החידוש הגדול שאף על פי שמחיים היה שלו, מכל מקום, נפקעו זכויותיו אפילו בעודו בחיים, כדברי רב נחמן "כיון דחזי להקרבה, אין מוכרין אותו תמים חי".

מה שאין כן בזמן שאין בית המקדש, כיון שלמעשה לא הקריבו אותו לקרבן, נשאר זכויותו, והרי הוא שלו, כיון שבחיים הוא שלו לגמרי מדין מתנות כהונה שהרי ניתן לו.